

Entrevista a Francisco Plana Pubill, canyisser jubilat i miniaturista de Batea

Pere Rams Folch • Kildo Carreté

El senyor Francisco Plana Pubill és un veí de Batea, de setanta-quatre anys d'edat, i entre altres activitats, durant la seva vida ha treballat de canyisser, un dels oficis que s'han perdut, almenys a Batea, i probablement, no en deuen quedar gaires per les nostres contrades.

El motiu de l'entrevista és conèixer l'ofici de canyisser, però també és donar a conèixer als lectors del *Butlletí* les meravelles que el senyor Francisco fa com a *hobbie*, ja que des de que s'ha jubilat ha dedicat el seu temps lliure a fer reproduccions en miniatura dels objectes que feia amb canya i vímet mentre treballava de canyisser, però també ha reproduït les eines que es feien servir en diferents oficis i que ara han quedat en desús.

Com i quan va començar a treballar de canyisser?

L'ofici de canyisser el va començar el meu avi els últims anys del segle XIX; el meu pare va continuar, amb algunes aturades, l'ofici fins a l'arribada de la Guerra Civil, moment en que la família vam marxar a Barcelona, on hi vam viure set anys. El meu pare va morir durant la guerra, així que va ser l'avi el que em va ensenyar l'ofici de canyisser quan vam tornar a Batea l'any 1946, quan jo tenia divuit anys. Ell i jo ens vàrem posar a treballar de canyissers a casa, tal i com ho havien fet l'avi i el pare uns anys abans.

En que consistia l'ofici de canyisser?

S'havia d'anar a la Ribera per a treballar la canya i fer els canyissos; sempre els fèiem a mitges, ja que després de la feina, la meitat dels canyissos eren per al propietari del canyar i l'altra meitat era la que ens quedàvem nosaltres i pujàvem a Batea per a vendre'ls als paletes per a fer teulades i envans, o als pagesos, que els feien servir per assecar les figues. Amb el vímet fèiem el mateix, l'havíem d'anar a buscar a la Ribera o a la vora dels rius de la comarca; també hi havia gent que ens el portava a casa i el

treballàvem a mitges; altres cops el compràvem i veníem els coves, cistells i altres objectes que fèiem als veïns.

Com es treballen la canya i el vímet?

Pel que fa a la canya, s'havia de tallar quan estava desfullada, en lluna vella per a que no es corqués. Quan estava seca s'havia de pelar i quan estava ben neta, ja es podia utilitzar per a fer canyissos o altres peces. Amb els badadors es badaven les canyes que servien per a teixir; per als pilars s'utilitzaven canyes senceres. Totes les canyes s'havien d'anar remullant per a que fossin flexibles i que no es trenquessin.

Respecte al vímet, s'havia de tallar entre els mesos de gener i febrer, quan la planta estava

Francisco Plana fent un canyís.

Placa per les miniatures realitzades per Francisco Plana.

en el repòs hivernal i no tenia saba. Hi ha dos tipus de vímet, el negre i el blanc: el negre és el vímet amb pell i el blanc és el que se l'hi ha extret. Per a treballar amb el vímet negre, les vares de vímet s'havien de deixar assecat totalment, quedant la pell totalment enganxada a la vara. El vímet blanc en canvi, s'havia de pelar tan bon punt es collia i per a facilitar-ho, les vares es posaven en remull durant uns dies. Un cop el vímet estava a punt, ja es podia treballar, això sí, remullant-lo per a que no es trenqués mentre el manipulaves.

Quan va haver de deixar l'ofici?

Amb el pas del temps van començar a utilitzar-se els objectes fets amb plàstic: per a la verema, la gent feia servir coves i galledes de plàstic, deixant de banda les cistelles de vímet. El plàstic era molt més barat i el seu ús es va fer quotidià, els objectes de vímet en canvi, eren més cars perquè portaven un procés més laboriós, per tant, la gent va deixar-los de banda. També els paletes van començar a utilitzar maons i blocs de ciment prefabricat per a la construcció, per tant, els canyissos també van caure en desús. Va ser llavors quan vaig haver de deixar l'ofici.

En què va treballar després de deixar l'ofici familiar?

Com la meva família no tenia suficient terra per a treballar i poder mantenir una casa, vaig haver de treballar de jornal·ler, anant a veremar, premsant olives al molí, etc. Però vaig llegir al diari que podia aprendre l'ofici de rellotger per correspondència, i com sempre m'ha agradat la mecànica, vaig decidir provar-ho, així que a més a més de treballar de jornal·ler, també anava arreglant rellotges.

I de fet, l'ofici l'han continuat la seva filla i la seva neta, no és així?

Doncs sí, ja que quan em vaig jubilar, la meva filla ha continuat treballant a la rellotgeria i la neta acaba aquest any els estudis de joieria.

Tornant al seu ofici de canyisser, vostè ha reproduït en miniatura tots els objectes que de jove havia realitzat en canya i vímet, com se li va ocórrer fer-ho en miniatura?

Quan em vaig jubilar de la rellotgeria, per problemes de salut, vaig pensar que podia fer alguna cosa per no avorrir-me, i pensant que la neta no sabia mai al què ens havíem dedicat a casa abans de ser rellotgers, vaig decidir fer els canyissos, els arnats, els encanyissats, els arnells, en fi, tots els estris que feia amb canya i vímet. A partir de llavors, també vaig decidir fer l'arada de fusta que teníem a casa, i com va quedar bé, vaig continuar fent altres estris del camp, com l'arada de pala, la giratòria, el forcat, etc. També vaig fer els estris que es feien servir a la sega i al batre, com forques, dalles, pales, els trills, etc. També he reproduït objectes d'ús domèstic, com la pastera per a amassar el pa o el llavador. Aprofitava quan anava de viatge o veia una eina, la fotografiava i després la reproduïa a casa, així he fet carros, la premsa del vi i altres estris.

A partir d'una foto pot fer una miniatura i que alhora, funcioni?

Doncs sí, ja que no només faig les peces tal i com són en realitat, sinó que les faig que funcionin i tinguin les mateixes peces que l'original. No treballo a escala per què no ho fet mai, així que ho faig a la mida que em sembla. A més, procuro que les eines més complexes tinguin els mateixos moviments que les originals, per exemple la giratòria, si mous la falca, la pala gira, o la pots regular per a que s'enfonsi més o menys, igual com a la real.

Quines peces són les que més li han costat fer i les que més estima?

Els asgadells per a portar aigua.

I què són els asgadells?

Fa uns anys, quan no hi havia aigua corrent a les cases i només algunes tenien cisternes, la gent anava a buscar aigua a les basses que hi ha al voltant del poble; eren grans basses que recollien l'aigua de la pluja; els asgadells són una mena de quatre cistelles unides entre elles que servien per a portar quatre càntirs i posar-los damunt del ruc o la mula. També es feien servir per a portar vi.

I els carros que té, són carros del poble?

Francisco Plana provant els asgadells amb un càntir.

Alguns d'ells sí, ja que un és el que teníem a casa; l'altre del poble és el que porta una bota per al vi, però com no en tenia cap mostra vaig aprofitar un viatge que vaig fer al Museu de la Vida Rural a l'Espluga de Francolí, per fer-ne unes fotografies i després reproduir-lo. La carreta vaig veure-la fa uns anys quan es va celebrar a Batea la Festa de San Galderic i van venir diferents carruatges antics. L'última peça que he fet ha estat un altre carro, però aquesta vegada l'he fet més gran per a poder posar-hi dos testos i col·locar-lo al replà de les escales.

Ara ho té perfectament exposat a l'entrada de casa seva com si fos un museu, en vitrines perfectament il·luminades i amb el nom de cada objecte, però també ha fet exposicions?

Així és, ja que he deixat les peces alguns cops. L'assistenta social de Gandesa ho ha vingut a buscar algunes vegades i s'han exposat les miniatures a llocs com Amposta, a Godall, a Caseres, a Vilalba, a Sant Jaume d'Enveja. També van exposar els objectes relacionats amb la verema (les premses, el carretell, la portadora, etc.) al Palau Robert, a Barcelona, quan es va fer la Festa del Vi. Aquest any passat els joves de casa van voler que les peces les

tingués exposades i van fer aquestes vitrines de fusta i vidre, penjades a les parets de l'entrada de casa, i van posar-hi llums per a que es veiessin bé totes les peces.

També ha col·laborat en les dues edicions del Mercat medieval de Batea.

Sí, he participat en el mercat medieval fent cistelles i objectes de l'ofici de canyisser. I també vaig aprofitar per exposar les altres miniatures.

Ha venut mai cap peça?

No, perquè les faig per a casa o per a regalar-les a amics o familiars. Alguns cops m'han dit que en vengués, però com ho faig per a passar el temps, no vull vendre'n cap. A més, són un record de temps passats.

Com reacciona la gent quan veu el que vostè fa?

Les miniatures agraden sobretot a la gent més gran, ja que recorden els estris que feien servir abans que els tractors i les eines més modernes s'utilitzessin, tant en el camp com als altres oficis. La gent jove, com no ha utilitzat mai aquests estris, no els valora tant, però també els hi agrada. La llàstima és veure com es llencen aquests estris a l'abocador, sobretot quan es fan obres a cases velles. És evident que la falta d'espai a les cases fa que la gent es desprengui d'uns estris que molts cops no saben ni per a que servien.

Doncs bé, només ens queda felicitar-lo per aquestes petites meravelles que ens ha ensenyat i esperem que els nostres lectors puguin apreciar-les en les fotografies que acompanyen aquesta entrevista. Moltes gràcies per la seva amabilitat a l'obrir la porta de casa seva per mostrar-nos les miniatures i per l'entrevista que ens ha concedit.

Gràcies a vosaltres pel vostre interès i espero que agradin als lectors del *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*.

